

SLOVANSKÁ KULTÚRA

Vianoce – zimný snovrat

Korene slovanské až indoeurópske zmiešané s užitým kresťanstvom

Sviatok Vianoc – zimného snovratu je ako najväčší sviatok v našej oblasti ukázkovým príkladom spájania sa rôznych duchovných prúdov vo vedomínaroda. Samotnému vianočnému snovratu predchádza reťazec predvianočných obradov – obchádzka s Dedom, medvedom, Mikulášom, zvyky Ondrejské, Karárske, Lucia ... A samozrejme, reťazec sviatkov povianočných, ako Nový rok, Traja kráľi, Hromnice.

Predsnovratové obrady

Veľká väčšina obradových úkonov spojených so Slovanstvom a Vianocami vychádza priamo zo slovenského prírodného duchovna. Predsnovratové obchádzky s Dedom (Dedom) či medvedom (maska medveďa mohla vzniknúť z masky deda) predstavujú „Starého“, teda Ducha Rodu známeho u Slovanov aj ako božstvo ROD. Rod bol (a snáď i je) svätosťou a ochrancom rodu, rodiny,

i národa, ale aj všetkého v prírode zrodeneho. A teda predstavoval nielen spoločenskú hodnotu duchovna predkov (manizmus), ale Sloveni ho spájali aj s potomstvom a duchovným nasledovníctvom. Obchádzky s Dedom – v maske Starého v kožušinách s kožušinovou neličnou alebo aj čiernym sadzovým líčidlom bolo na Slovensku zachovávané na Ondreja. V niektorých slovenských dedinách až v prvej polovici 20. storočia sa začal zjavovať Mikuláš – postava biskupa, ktorý takisto ako predtým Ded, obradne dáva predsnovratové dary. Mikuláš mal pôvodne odev z ovčích koží z bielych, lebo stredoveké čierne ovce sa z chovu postupne vyradili. Pravdepodobne zo západu prišla „červená móda“ mikulášskeho odevu.

Očistné obrady

Predvianočné upratovanie sa dialo aj v duchovnej rovine. Lucia – biele kňažky s odevom ako vystrihnutým zo staroslovanskej predkresťanskej doby – s veľkou vážnosťou očisťujú osoby a obydlia posvätným ohňom sviečky a bielym perom podľa vedomeckého obradu vymetajú kity. V staršej dobe takýmto perom vedomci a vedmy rozovievajú dym

z posvätných bylíniek palených v hlinenom kadidle.

Nová žiara – Slnko – Kristus

21. mraža – decembra je slnko telesne najbližšie k zemi, i keď jeho duch – oheň (teplo) sa prejavuje z diaľky. Tento deň známy ako KRAČŮŇ (najkratší) vštepil staroslovanský názov sviatku aj maďarským vianociam (karákoň – karácsony) a rumunským (kracun). Praslavanské pálenie kmeňa (znázorňujúce aj silu v kmeni ľudskom) sa zachoval u južných Slovanov, kde sa kmeň stromu obradne pálený označuje ako Badniak. Podľa slovanských predkov, ktorí aj podľa Prokopia uctievali Slnko sa v tento veľký deň narodil nový slnečný boh – podobne ako u Egypťanov znovuzrodené slnko. Slnečný duch SVAROG teda má novú tvár – mladého SVAROŽIČA, každý rok obrodeneho. A teda nečudo, že aj u Slovákov sa so snovratom spája deň mladčiatok.

Podobne ako letný snovrat (jan-sky) aj zimný snovrat vrcholí pár dní po jeho skutočnom čase. Stredý deň sa začína obradným umytím v čerstvej prameništej vode, niekedy spojený s hospodárskym čarom – obeť mince vo vode, v ktorej sa umýva celá rodina. Vianočný stromček má korene v staroslovanskom i v starohidoeurópskom posvätnom strome života ozdobenom obeťmi stuzkami a obeťmi dami. I keď celý stromček zaviesený „hore nohami“ na stropej

hrade prišiel z Nemecka aj z kresťanstvo-protestantským výkladom jeho pôvodu, obeť snovratové dary majú spolu s obradným rozosievaním zrna v domoch a inými prejavmi hospodárskeho čara a slovanskej štedrosti pôvodné korene.

Obradové spájanie

Na stredý deň nastáva rozpuč kresťanských obradových prvkov – staroslovanské božské Slnko nahádza znovuzrodené božstvo Kristus – tiež vysvetľovaný predkom ako slnečné božstvo (pozri devianskych Kristov na vyrezávanom toteme s krížom so svatogovým slnečným kolom nad Kristovou hlavou). No tak, ako aj v iných obradoch, každý kresťanský obrad je prispôikovaný duchovným slovanstvom. Valasi – jasličkári – pastieri – nesú postavku dietera Ježiša, slnečného danu, ktorý sa podľa našich umeleckých vyrezávaných betlehemov narodil niekde v lesných oblastiach Slovenska. Ak Dr. Emilia Horváthová spodobuje postavu Lucie so staroslovanskou bohynou Mokosou, tak podobným postupom môže me objaviť v maske Starého (Deda, Kuba, Gryca – igrice) staroslovanského boha Roda. Aj ten v koledách slovenského ľudu praje Ježiškovi (slnečnej sile) všeličo dobré. Zaujímavé je, že kým také „divadlá“ vrátane vianočno-snovratových obradov, boli za Veľkej Moravy a aj neskor kresťanským zákonnikom za-

kazované, národné duchovno si vy-mohlo spájanie rôznych duchov-ných prúdov, takže aj vedomky nepri-jali Krista a cirkev prijala koledy vrá-tane Starého – Roda a slnečného tanca soskríženými ozembuchmi.

Slnovrat ako nový rok

Starí Slovania slávilí Nový rok so sviatkami jari – aspoň obradové zvy-ky tomu nasvedčujú. Avšak rok sa znázorňoval posvätným kruhom a te-da nemal začiatok ani koniec. Avšak aj keď cirkev ustanovila nový rok v čase slnovratu (neskôr presunutý zhruba o týždeň neskôr) spolu s kres-tánskymi znázorňovaniami ako betle-hem, kríž, vianočná hviezda, Traja králi, sa presunuli na slnovrat aj prvky

duchovného slovenstva z jarného nové-ho roku – svätenie vodou, vetvičky stro-mu posvätené, rozosievanie zrna po domoch ako jeden zo zárodkov slno-vratových darov, slnovratové nápevy takmer totožné s jarnými. Niektoré sl-novratové obrady zanikli – napríklad vianočné kraslice, obetné dary slneč-nému božstvu Svarogovi už vidíme len v jarných obradoch zdobenie „svarogami“ – svastikami.

Sviatky Vianoc a Slnovratu majú napriek duchovnému úpadku a ko-merčným znehodnoteniam stále veľ-ké čaro. Sú krásnym príkladom zjed-notenia sa na základných duchovných hodnotách. Bohdaj by napomohli, aby sa v spoločnosti udomácnilo šťastie, zdar, životná sila a mier v duši.